

Trump Sonrası İnan Nükleer Anlaşması'nın Transatlantik Yansımaları

Sibel KARABEL

BİLGESAM AB ve Asya-Pasifik Uzmanı

İran ve P5+1 ülkeleri

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın, 8 Mayıs 2018 tarihinde kısaca İran Nükleer Anlaşması olarak adlandırılan Kapsamlı Ortak Eylem Planı (JCPOA)'nı çekileceği açıklamasının gerek küresel ve bölgesel gerek kısa ve uzun vadeli yansımaları gözlemlenmektedir. Trump'ın selefi Obama'nın kurumsal ve çok taraflı diplomasisinin öncülüğü ile P5+1 (Almanya) ülkelerinin İran ile üzerinde mutabakat vardığı anlaşma, uzun müzakereler sonucu elde edilen kazanımların bir ürünüdür. Bu nedenle ki, Trump'ın anlaşmadan geri çekilmesinin uluslararası hukuk, diplomasi, silahsızlanma, enerji piyasaları ve Transatlantik ilişkilerini de doğrudan etkilemesi gibi bölgesel-küresel dinamikler açısından etki alanı bulunmaktadır. Bu analizde; Trump'ın anlaşmadan çekilmesindeki gerekçeler, çekilmenin gerek ABD iç hukuku gerekse uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi, ABD-Avrupa Birliği (AB) hattında nasıl bir kırılmaya sebep olduğu ve AB-İran ilişkileri açısından sonuçları irdelenmektedir.

Trump Nükleer Anlaşma'ya Neden Karşı Çıktı?

Donald Trump seçim kampanyası boyunca İran konusunda önceki başkandan daha sert politikalar yürüteceğini belirtmişti. Önceki ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson "sona erme hükümlerinin" değiştirilmesini ancak ABD'nin anlaşmada kalma-

sını savunurken yerine getirilen Mike Pompeo'nun İran konusundaki sert tutumu Trump'ın görüşleriyle paralellik göstermektedir. Trump, İran Nükleer Anlaşması'nı "tek taraflı ve ABD'nin gerçekleştirdiği en kötü anlaşma" olarak nitelendirmiş ve 13 Ekim 2017 tarihinde açıkladığı ABD'nin yeni İran stratejisinde anlaşmada gördüğü "bozuklukları" tarif etmiştir. Buna göre;

- İran'ın nükleer silah geliştirmesine olanak veren ve füze kapasitesini artıracak "sona erme hükümlerinin" kaldırılması. (Trump özellikle; 2024'te ileri santrifüjlerin denemelerinin ve üretimin rahatlamış olacağı, 2026'da İran'ın ilk jenerasyon santrifüjü üretimine başlayabileceği ve İran'ın uranyum üretiminin 2041'e kadar denetlenebileceği gibi provizyonları kastetmektedir.)
- Anlaşmada İran'ın uyumunu teyit etmek ile görevli Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA)'nin denetim yapabilmesi için İran'ın askeri tesislerine de 'anında' ve 'istenilen' zamanda erişimin sağlanması.
- Uzun menzilli balistik füzelerin özellikle ICBM üretiminde ve denemesinde kısıtlamalar.
- İran'ın bölgesel istikrarsızlık oluşturan eylemlerinin göz önünde bulundurulması ve engellenmesi (teröre destek vs.) talep edilmiştir.

ABD'nin yeni İran stratejisini; İsrail, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri destekledi. Trump yukarıda sayılan hususların düzeltilmediği müddetçe İran'a yönelik yaptırımların kaldırılmasını onaylamayacağını bildirdi. Yöntem ve çözüm olarak ise; İran'ın nükleer silahlanmasını tamamen engelleyecek provizyonlar eklenmesini talep etmiştir. ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton, Trump'ın konuşmasından sonra ABD'nin, İran ile ilgili BMGK 2231 sayılı Kararı'nı kabul etmeyeceğini açıklamıştır.

Trump'ın açıklamasında sonra İran kanadından; "ABD çekilse bile İran'ın menfaatleri gözetildiği sürece ülkenin anlaşmada kalacağı" açıklaması gelmiştir. Ancak Nükleer Anlaşma değiştirilirse veya artık İran'ın lehine ekonomik bir değer oluşturmazsa çekileceği yönünde bildirimde bulunulmuştur. Bu noktada şunu da hatırlatmak gerekir; Trump önce Nükleer Anlaşmada yukarıda sayılan değişiklikleri hedeflemiş fakat İran'ın çekiliriz açıklaması ve Avrupa'nın da karşı olması hasebiyle revize etmek durumunda kalmıştır.

Trump, Avrupa'ya mülhet vererek anlaşmanın bozuk olan yönlerini düzeltmelerini aksi takdirde ABD'nin anlaşmadan çekileceğini ifade etmiştir. Bu noktada, Trump 12 Ocak 2018 tarihinde ABD Kongresi'ne ve AB'ye 120 günlük ek süre verdiğini ve bunun düzeltmeler için son şans olduğunu belirtmiştir. Bu süreçten itibaren anlaşmaya taraf Avrupa ülkeleri yoğun bir diplomatik hareketliliğe girmiştir.

Trump, Avrupa'ya mülhet vererek anlaşmanın bozuk olan yönlerini düzeltmelerini aksi takdirde ABD'nin anlaşmadan çekileceğini ifade etmiştir. Bu noktada, Trump 12 Ocak 2018 tarihinde ABD Kongresi'ne ve AB'ye 120 günlük ek süre verdiğini ve bunun düzeltmeler için son şans olduğunu belirtmiştir. Bu süreçten itibaren anlaşmaya taraf Avrupa ülkeleri yoğun bir diplomatik hareketliliğe girmiştir. Şubat- Nisan 2018 arası AB heyetleri ABD yetkilileri ile İran konusunda 4 kez görüşmüştür.

Nihayetinde, Trump 10 kez muafiyet uzatması onayı verdiği İran Nükleer Anlaşması'ndan 8 Mayıs 2018 tarihinde çekileceğini açıklamıştır.

Trump Yönetimin Anlaşmadan Çekilmesinin Hukuki Boyutları

Donald Trump'ın ABD'nin İran Nükleer Anlaşması'ndan çekileceği beyanının, hukuki olarak hem ABD iç hukukunu hem de uluslararası hukuku ilgilendiren boyutları bulunmaktadır. Öncelikle anlaşmanın ABD iç hukuku açısından 'bağlayıcı olmadığı' politik bir anlamı

bulunduğunun altını çizmek gerekir. Dolayısıyla Nükleer Anlaşma ile hukuki tutuma yönelik, Obama döneminde başlatılan sürecin Trump döneminde de devam ettirildiği gözlemlenmektedir.

Önceki Başkan Obama, ikincil yaptırımları ve BMGK yaptırımlarını Kararname ile kaldırmıştır. Ancak anlaşma siyasi anlaşma statüsünde yorumlandığından ABD Kongresi onaylamamış ve INARA denilen bir mekanizma oluşturulmuştur. Buna göre; ABD Başkanı her 90 günde bir İran'ın anlaşma ile teknik uyumunun 'ABD'nin ulusal güvenliğine uygun ve orantılı olduğunu' tasdik etme veya etmeme hakkı tanınmıştır.

Dolayısıyla iç hukukta bu tabanda oluşturulan anlaşmadan Trump'ın çekilme kararı da mantığa bürünerek ABD açısından haklı kılınmaktadır. Trump'ın çekilme kararından sonra ABD Kongresi bir eylemde bulunmamıştır. Bir anlamda Kongre topu AB3 ülkelerine atmıştır. Ancak yoğun diplomasi trafiğinden ortaya somut bir sonuç çıkmaması ve Trump'ın çekilme kararı süreci tekrar Kongre'ye yönlendirmiştir. 'Hızlatılmış süreç' denilen bir yöntemle; 60 günlük süre içinde her iki ABD Meclisi'nden 50 senato oyu ile, Uluslararası Atom Enerjisi'nden İran'ın anlaşmaya uymaması yönünde rapor olmamasına rağmen, ABD yaptırımları başlatma kararını onaylamıştır. Uluslararası hukukta ise ABD, BMGK 2231 sayılı Kararını tavsiye nitelikli yorumlamakta ve böylelikle bağılayıcılığını etkilediğini savunmaktadır.

Yaptırımlar iki aşamalı olarak uygulamaya geçecektir:

Birinci aşamada 7 Ağustos 2018'de başlatılan; İran'ın ABD dolarına yönelik alımları, altın ve değerli metal ticareti, ticari yolcu uçaklarına yönelik kısıtlamalar. Bunlar İran ile iş yapan Avrupalı şirketlere de uygulanacaktır.

İkinci aşamada; 4 Kasım 2018'de uygulanmaya başlanacak; İran'ın enerji, finans ve sigortacılık, gemicilik ve liman sektörleri ile ilgili olan yaptırımlardır.

Trump'ın çekilme kararından sonra ABD Kongresi bir eylemde bulunmamıştır. Bir anlamda Kongre topu AB3 ülkelere atmıştır. Ancak yoğun diplomasi trafiğinden ortaya somut bir sonuç çıkmaması ve Trump'ın çekilme kararı süreci tekrar Kongre'ye yönlendirmiştir.

Yaptırımların Niteliği (ABD ve AB) ve Nükleer Anlaşmaya Giden Yol

ABD'nin İran'a "nükleer silah geliştirme" sebebiyle uyguladığı yaptırımlar; doğrudan ABD vatandaşları ve kişilerini kapsayan 'birincil yaptırımlar' ve ABD dışı kişileri kapsayan 'ikincil yaptırımlar' olmak üzere hem tek taraflı hem çok taraflı uygulanan birtakım müeyyidelerden oluşmaktadır.

ABD'nin İran'a yaptırımları 1979 İran Devrimi'nden sonra başlamıştır. ABD-İran resmi ilişkileri 1981 diplomatik krizinden sonra kesilmiştir. 1996 yılında Bill Clinton döneminde ABD Kongresi, İran'ın nükleer kapasitesi ve uluslararası terörü desteklediği gerekçesiyle ikincil yaptırımları da ihtiva eden İran Libya Yaptırım Kanunu (ILSA) yasalaştırmıştır. Buna göre; İran'ın enerji sektörüne ABD yatırımı yasaklanmış ve finansal ilişkide bulunan şirketler ABD menşeli olmasa da etkilenmiştir.

2007'de ABD tek taraflı yaptırımlarla mali sistemlere kısıtlamalar ve seyahat engeli uygulamıştır. 2010 senesinde ILSA (sonra ISA adını aldı) kapsam olarak genişletilerek, küresel finansal kurumlar ABD ya da İran arasında keskin bir tercih yapılmaya zorlanmıştır. İran'ın bankacılık işlemleri için SWIFT (küresel bankalar arası elektronik fon transferi sistemi) mekanizmasına erişimi engellenmiştir.

AB'nin İran'a uyguladığı yaptırımlar ise; belirli ticari ürünlerde ticareti kısıtlama, finans, ulaşım ve turizm sektöründe kısıtlamalar, ve hesap dondurulması başlıkları altında toplanabilir. 2007 yılında AB İran'a yönelik 'persona non grada' listesi çıkarmıştır. Birlik, aynı sene BMGK'ya başvurarak İran'ın tüm uranyum zenginliklerinin ve nükleer ile üretim etkinliklerinin askıya alınmasını istemiştir.

P5+1 ve İran arasındaki Nükleer Anlaşma'ya giden ortamın; 2000'li yılların ilk 10 senelik kısmında geliştiği söylenebilir. Nitekim Bush yönetiminin şer eksenini tanımlamasının içinde yer alan İran'ın Batı ile ilişkileri bu dönemde karşıtlık üzerinden ilerlemiştir. Hatta 2005 yılına kadar nispeten ticari ilişkilerini stabil olarak devam ettiren AB-İran arasındaki diplomatik ilişkiler bu tarihten sonra kesilmiştir. Barack Obama'nın ABD Başkanı olmasıyla İran-ABD ilişkilerinde bir anlamda yumuşama olduğu söylenebilir. Buna, İran Başkanı Ruhani'nin 2013'te yeni açılımlarla ihtiyatlı politikalar yürütüleceği söyleminin de olumlu katkıları olmuştur.

Uzun müzakereler sonucu Kasım 2013'te İran ve P5+1 ülkeleri arasında gerçekleştirilen Geçici Anlaşma ile İran; nükleer programında kısıtlamaları ve Atom Ajansı'nın kontrollerini, P5+1 ülkelerinin birtakım yaptırımları rahatlatması karşılığında kabul etmiştir. Gelinek noktada, 14 Temmuz 2015

tarihinde BMGK 2231 sayılı kararla mutabakata varılan İran Nükleer Anlaşması taraflar arasında onaylanmıştır. 2231 sayılı BMGK Kararı, 20 Temmuz 2015 tarihinde AB Dış İlişkiler Konseyi'nde ve ABD Kongresi'nde oybirliği ile onaylanmıştır. İran Meclisi'nde ise 13 Ekim 2015 tarihinde 161/59 oy çoğunluğu ile kabul edilmiştir.

P5+1 ve İran arasındaki Nükleer Anlaşma'ya giden ortamın; 2000'li yılların ilk 10 senelik kısmında geliştiği söylenebilir. Nitekim Bush yönetiminin şer eksenini tanımlamasının içinde yer alan İran'ın Batı ile ilişkileri bu dönemde karşıtlık üzerinden ilerlemiştir.

İran Nükleer Anlaşması, İran'a nükleersizleştirme ve Uluslararası Atom Enerjisi kontrolleri karşılığında küresel ekonomik sisteme tekrar dahil olma olanağı sağlamaktadır. Nükleer Anlaşma'ya göre İran'ın temel yükümlülükleri şu şekilde sıralanabilir;

- Operasyonel santrifüjlerin sayısının azaltılması.
- Fordov Uranyum Zenginleştirme Tesisisi'nin sivil amaçlı arge tesisine dönüştürülmesi.
- Arak Ağır Su Reaktörü'nü tekrar dizayn edilmesi.
- Katma Protokolü'nün uygulanması.
- Zenginleştirilmiş uranyum stoklarının neredeyse hepsinin ülke dışına çıkarılması.
- Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın güven artırıcı tedbirlerinin kabul edilmesi. IAEA rejiminin güçlendirilmesi.

AB tarafından yaptırımların kaldırılması Geçici Anlaşma sonrası Ocak 2014'ten itibaren kısmi olarak başladı. 16 Ocak 2016'da ise nükleerle alakalı tüm ekonomik ve finansal AB yaptırımları Avrupa Konseyi tarafından kaldırıldı. AB tarafından 2011'den itibaren İran'a uygulanan insan hakları ihlalleri ve füze teknolojisine yönelik yaptırımlar halen uygulanmakta ve dönem dönem revize edilmektedir. Nitekim en son revizyonda bu yaptırımlar 13 Nisan 2019'a kadar uzatılmıştır.

AB ve BM yaptırımları tedrici olarak kaldırmaya başlarken ABD yaptırımlarının uygulanmasından vazgeçmeye başlamıştır. Yaptırımların hafifletilmesi de ABD dışı kişileri kapsamaktadır.

İran Nükleer Anlaşması, yaptırımların belli aşamalarla öngörülen zamanlarda kaldırılmasını hedeflemektedir. Böylelikle Uygulama Günü olarak adlandırılan 16 Ocak 2016 tarihinde Uluslararası Atom Enerjisi'nin raporundan sonra ABD, AB ve BM yaptırımlarının büyük kısmını kaldırdı. Buradan anlaşmanın belirleyici niteliklerinin hem teknik hem siyasi olduğu görülmektedir.

İran Nükleer Anlaşması, yaptırımların belli aşamalarla öngörülen zamanlarda kaldırılmasını hedeflemektedir. Böylelikle Uygulama Günü olarak adlandırılan 16 Ocak 2016 tarihinde Uluslararası Atom Enerjisi'nin raporundan sonra ABD, AB ve BM yaptırımlarının büyük kısmını kaldırdı. Buradan anlaşmanın belirleyici niteliklerinin hem teknik hem siyasi olduğu görülmektedir. Ekim 2023'te planlanan Geçiş Günü'nde ise İran'ın anlaşmanın Katma Protokolü'nü iç hukukuna uyarlamasıyla AB, silahların yayılması dışındaki yaptırımları kaldıracaktır. Final Günü olarak belirlenen 10 sene sonraki süreçte ise AB kalan yaptırımları sona erdirecek ve BMGK kararı süresi dolacaktır.

İran Nükleer Anlaşması ile İlgili ABD ve AB arasındaki İhtilaf Noktaları

Trump'ın daha 13 Ekim 2017'deki ABD'nin İran stratejisini açıklaması öncesi 11 Ekim 2017 tarihinde; Almanya, Fransa ve İngiltere ortak bir deklarasyonla anlaşmaya sadık kalacaklarını ve odak noktasının nükleersizleştirme kapsamında kalması gerektiğini belirtmiştir. 8 Mayıs 2018'deki çekilme kararı sonrası ise; Avrupa kanadından gelen ilk tepki 'İran'ın anlaşma şartlarına uyduğu müddetçe ortak güvenlik için önemli olan İran Nükleer Anlaşması'na bağlılıklarını taahhüt ettikleri' yönünde açıklama olmuştur.

Bu noktada, anlaşmanın yürürlüğe girme ve müzakere süreçlerinde yoğun diplomatik çabalar gösteren AB3 ülkelerinin aynı çabayı Trump'ı anlaşmada kalma yönünde yürüttüğü söylenebilir. Ancak her iki tarafın da anlaşmanın gerek hukuki tabanı gerek kapsamı noktalarında birbirinde farklılıklar bulunmaktadır. Benzer şekilde, Trump'ın AB'ye anlaşmanın aykırıklarını düzeltme yönündeki talebinde kullandığı üslup Transatlantik ilişkilerindeki müttefiklik boyutuna önemli ölçüde zarar getirecek niteliktedir.

Öncelikle ABD ve AB arasında anlaşmanın hukuksal yorumuna ilişkin bir ayrışma söz konusudur. Yukarıda bahsedildiği üzere ABD anlaşmayı resmi bağlayıcılığı olmayan siyasi bir anlaşma olarak yorumladığından çekilme kararını Kongre oylamasını gerektiren bir süreçte dayandırmaktadır. Uluslararası hukuk açısından da BMGK kararının içerik olarak tavsiye niteliğinde olduğu görüşü benimsenmektedir.

Öte yandan AB, ABD'den farklı olarak anlaşmayı uluslararası hukuk zemininde farklı değerlendirilmektedir. Hatta AB Dış İlişkiler Şefi F.Mogherini "Anlaşmaya mutabıkız...Kim uymazsa BMGK kararlarını ihlal etmiş olur" açıklamasında bulunmuştur. Bu minvalde, BM Şartı'nın 25. Maddesine istinaden hukuki bağlayıcılığı olduğu ileri sürülmektedir. Aslen ilgili BMGK kararının hem karar hem de tavsiye niteliği taşıdığı da hukuki çevrelerce öne sürülen bir argümandır.

İran Nükleer Anlaşması ile ilgili bir diğer ihtilaf noktası da; anlaşmanın içeriğine yönelik yorum farkıdır. Trump'ın özellikle vurguladığı hususlar olan İran'ın Orta Doğu'daki istikrarsızlığa ilişkin eylemleri ve balistik füze denemeleri; Avrupa kanadında anlaşmanın nükleer ile ilişkilendirilmesi yönünde karşılık bulmaktadır.

Daha net bir deyişle ABD, anlaşmaya İran'ın Suriye, Irak ve Yemen'deki çatışmalardaki rolü, balistik füze programı, İran'ın terör örgütlerine desteği, İsrail karşıtı söylemleri ve ABD ve İsrail'e karşı siber atakları gibi unsurları katmak istemektedir. Buna karşılık AB, nükleer dışı konuların anlaşma kapsamından ayrı tutulmasını savunmaktadır. Avrupa kanadında bu görüşün temeli; Anlaşmanın önsözünde İran'ın nükleer silah kapasitesinin geliştiril-

mesini engelleyecek madde bulunduğu ve bunun güçlendirilerek İran'ın uyumunun sağlanmasıdır. Yani sıra, AB insan hakları ihlalleri gibi hususlarda yaptırımları ayrı bir kanattan uygulamaya devam etmektedir. Dahası anlaşmanın başında bölgesel ve uluslararası barış ve güvenliğe olumlu katkıları olacağı beklentisi görüşü Avrupa tarafından kabul görmektedir.

Burada, anlaşma ve İran ile ilişkilerde AB ve ABD'nin tutum farklılıkları büyük ölçüde AB'nin ticari beklentileri ve ABD tarafından uygulanacak olan ve AB şirketlerini de doğrudan etkileyecek olan ikincil yaptırımlar ile eşleştirilebilir. Nitekim AB, İran'daki ekonomik yatırımları ön planda tutmakta ve anlaşmaya eklenebilecek farklı alanları ayrıştırmaktadır.

AB-İran Ticari İlişkileri ve Nükleer Anlaşma

AB'nin İran ile ilişkilerinin birtakım yaptırımlar nedeniyle kesintiye uğrasa da genel olarak ABD-İran ilişkilerinden daha ılımlı ilerlediği öne sürülebilir. İlişkinin genel temasının özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ticaret olmasının büyük ölçüde buna etki ettiği söylenebilir.

Dünyanın en büyük dördüncü kanıtlanmış ham petrol rezervine sahip İran, 2016'da 157 milyar varil ile dünyanın %10'luk ham petrolünü oluşturmaktadır. İran'ın petrol ihracatının %37'si AB ile gerçekleşmekte ve AB İran'ın bir numaralı ticaret ortağı konumunda yer almaktadır. İran'ın ticaret ortaklığında Çin, Birleşik Arap Emirlikleri ilk iki sırada bulunurken AB üçüncü sırada yer almaktadır.

İki ülke arasındaki ticaret 2006-2011 arası BM yaptırımları nedeniyle kısıtlamaya tabiydi. Aynı zamanda İran'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmamasından ötürü AB-İran arasında ikili ticaret anlaşması bulunmamaktadır. İkili arasında 2015'de 9.2 milyar avro, 2016'da 13.7 milyar avro ve 2017'de 25 milyar avroluk ticaret hacmi kaydedilmiştir.

Obama döneminde çıkarılan Ulusal Savunma Yetki Kanunu (NDAA) ile ABD Başkanı'na İran Merkez Bankası ile finansal kurumlarında hesap açmayı sınırlama yetkisi tanınmaktadır. Kanunun 1245. Maddesi ile İran'ın ham petrol kaynakları hedeflenmiş ancak istisnai bir şerh ile son 180 günlük süre içinde üçüncü bir ülke şirketinin İran ile petrol ticaretinde ciddi bir düşüş var ise Başkanın hükme varmasıyla yaptırım uygulanmamaktadır. AB bu kanun yürürlüğe girdiği 2012 yılında İran ile petrol ticaretini tamamen kesmiştir. Böylelikle 2011'de günlük 2.5 milyon varil petrol alırken iken 2014'te 1 milyon varile düştü. 2016 yılında Nükleer Anlaşma'nın yürürlüğe girmesiyle Avrupa ülkeleri 2012'de durdurdukları petrol ticaretini tekrar başlatmışlardır.

Ocak 2016'da ABD bazı önemli ikincil yaptırımları kaldırmıştır. AB de İran'ın bankacılık sektörü ve enerji sektörüne yönelik yaptırımları kaldırmıştır. Böylelikle İran, küresel ekonomi ve finans piyasalarına yeniden entegre olabileceği olanağı bulmuştur.

Ancak Trump, Obama'dan farklı olarak İran'ın uluslararası petrol ticaretinden

Dünyanın en büyük dördüncü kanıtlanmış ham petrol rezervine sahip İran, 2016'da 157 milyar varil ile dünyanın %10'luk ham petrolünü oluşturmaktadır. İran'ın petrol ihracatının %37'si AB ile gerçekleşmekte ve AB İran'ın bir numaralı ticaret ortağı konumunda yer almaktadır

tamamen çıkarılmasını (yaklaşık 2.5 milyon bdp) istemektedir. Bu amaçla, Avrupalı ülkelere ikincil yaptırım kozunu kullanmakta ve Suudi Arabistan'dan petrol üretimini arttırmasını istemektedir. Trump'ın Avrupa'ya: "Eğer İran'la ticarete devam ederse doğrudan yaptırıma maruz kalabilecekleri" açıklaması yani bir nevi ABD ile pazar erişimi ve finansal kısıtlamalar yaşayabilecekleri tehdidi, en basitinden Transatlantik ortaklığının alışılacemelik bir tavrı olarak nitelendirilebilir.

AB, ABD'nin İkincil Yaptırımlarına Karşı Neler Yaptı?

Trump'ın anlaşmadan çekilme kararı sonrası Avrupa'nın, anlaşmada tarafların verdiği sözü tuttuğu müddetçe, kalacağı yönünde gösterdiği tepki aslında AB'den beklentilerin diplomatik hamlelerden ziyade arttığına da işaret etmektedir. Bu beklentiler, hem İran ile iş ilişkisinde bulunan Avrupalı şirketler hem İran kanadı hem de uluslararası çok taraflılığı gözetken ülkeler açısından önem taşımaktadır.

Avrupalı şirketler için ABD'nin küresel ekonomi ve finans sistemindeki başat rolü ve bu manada AB'nin ABD'ye bağımlılığı ile İran ile ticaret arasında seçim doğrudan kendi menfaatleri doğrultusunda olmuştur. Özellikle finansal kurumlar ve sigorta sektörü üzerindeki yaptırımlar küçük ve orta ölçekli Avrupalı şirketleri vurmaktadır.

Trump'ın çekilme beyanından sonra AB'nin ulusüstü kurumu Komisyon'un Başkanı Jean Claude Juncker, İran'la iş ilişkisinde olan Avrupalı şirketlerin ikincil yaptırımlardan korunması için 1996 yılından bir kanunu yürürlüğe sokacaklarını belirtmiştir. Buna ilaveten Avrupa Yatırım Bankası'nın İran ile iş yapan şirketler için fonlama sağlayacağını ifade etmiştir.

Avrupalı şirketler için ABD'nin küresel ekonomi ve finans sistemindeki başat rolü ve bu manada AB'nin ABD'ye bağımlılığı ile İran ile ticaret arasında seçim doğrudan kendi menfaatleri doğrultusunda olmuştur. Özellikle finansal kurumlar ve sigorta sektörü üzerindeki yaptırımlar küçük ve orta ölçekli Avrupalı şirketleri vurmaktadır. Nitekim 6 Haziran 2018 tarihinde "Engelleme Düzenlemesi" yürürlüğe sokuldu. Böylelikle ilk etapta ABD yaptırımlarından Avrupalı özellikle küçük ve orta ölçekli şirketlerin korunması sağlanmış olacaktır. Bunun dışında fayda-zarar analiziyle Avrupalı Maersk, GE, Siemens, Lukoil İran'dan geri çekilmiştir. Fransa'nın Total'i Güney Pars Gazsa-

hası'ndaki 40 milyon avroluk projesinden çekilmiş ve hisse devriyle proje Çin'e kalmıştır.

İkinci dalga uygulanacak olan 4 Kasım 2018 yaptırımları İran ile ticaret yapan finansal sistemleri de ilgilendirmektedir. Bu noktada, Almanya ve Fransa ABD'nin SWIFT sisteminden bağımsız ödeme koşulu talep etmiştir. Böylelikle AB, ikincil yaptırımlara maruz kalmadan bankacılık ilişkilerini sürdürülebilir kılacaktır. Burada belirtmek gerekir ki, Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas Ağustos 2018'de SWIFT sistemine alternatif bir sistem önermiştir. Almanya'nın üretim ve ihracat odaklı geleneksel ekonomik kalkınma modeli ile çatışabilecek olan bu öneri ile Euro'nun yaygınlığının artırılması söz konusudur. Özel Amaçlı Araç (SPV) olarak adlandırılan sistem Kasım 2018 sonrası yaptırımlardan (özellikle ikincil yaptırımlar) Avrupalı finans kurumlarını korumayı hedeflemektedir.

ABD'nin Nükleer Anlaşma'dan Çekilme Kararının Transatlantik İlişkilerine Etkisi

ABD Başkanı Trump'ın göreve geldiğinden beri uygulamaya koyduğu/hedeflediği gerek dış politika gerekse "Amerika'yı tekrar muhteşem yapma" mottosuyla örtüşen eylemleri aslında küresel sistemde düzene ait etiketlerin değiştiğini de sembolize etmektedir. Nitekim Trump'ın göreve geldiğinde ilk imzaladığı kararnamelerden biri Transpasifik Ortaklığı'ndan çekilmek olmuştur. Bunun yanı sıra, Trump Amerika'sının; İklim Anlaşması'nın feshi, NATO'nun savunma bütçeleriyle ilgili talepleri, G7 Zirvelerindeki agresif tutumları ve son olarak İran Nükleer Anlaşması'ndan çekileceğini açıklaması geleneksel Transatlantik müttefiklik ilişkilerinde fay hatları oluşturmaktadır.

Karmaşıklaşan uluslararası sistem ve sorgulanmaya başlayan müttefiklik ilişkileri içinde kendi iç karışıklıklarını da beraberinde barındıran Avrupa'nın, Trump Amerika'sının 'tek taraflılık' etiketiyle aldığı kararlara yönelik verdiği tepkiler ise orta vadede AB'yi kurtaracak pragmatik eylemlerden oluşmaktadır.

İran Nükleer Anlaşması bir anlamda AB'nin diplomatik başarısı hatta yumuşak gücünün göstergesi olarak kabul edilmiştir. Trump'ın AB'yi neredeyse tehdit ederek anlaşmanın ABD tarafından 'bozuk' nitelendirilen yönlerini düzeltmeye yönlendirmesi öncelikle anlaşmanın mimarları AB ve Trump'ın selefi Obama'nın seneler süren müzakere sürecini çöpe atmış olmaktadır.

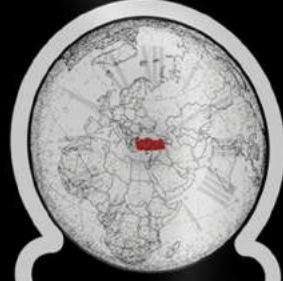
İkinci bir husus ise; İran ile ilişkilerini ABD'ye kıyasla daha ılımlı sürdüren AB'nin İran ile ticari ilişkilerinin sekteye uğramasıdır. ABD ikincil yaptırımlarla İran ile doğrudan ticaret yapmasa bile Avrupalı şirketleri yaptırım dahilinde tutmaktadır. Böylelikle, AB kendi ekonomik faaliyetlerin güvencesi için birtakım mekanizmaları başlatmıştır.

Sonuç olarak, AB-ABD hattında kırılma noktalarından biri olarak kabul edilebilecek ABD'nin İran Nükleer Anlaşması'ndan çekilme kararı bir yandan Transatlantik bağları müttefiklik anlamında zedelemekte diğer yandan AB'nin ticari ve ekonomik çıkarlarına zarar vermektedir. Daha geniş bir perspektifte ise; küresel düzene yönelik 'çok taraflılık' ilkesinin 'tek taraflılık' yönüne doğru çekilmesinin bir ibaresi olarak okunabilmektedir. ■

THE NEW GEOPOLITICAL JOURNEY : TURKEY'S NEXT TEN YEARS

MEHMET ÖĞÜTÇÜ

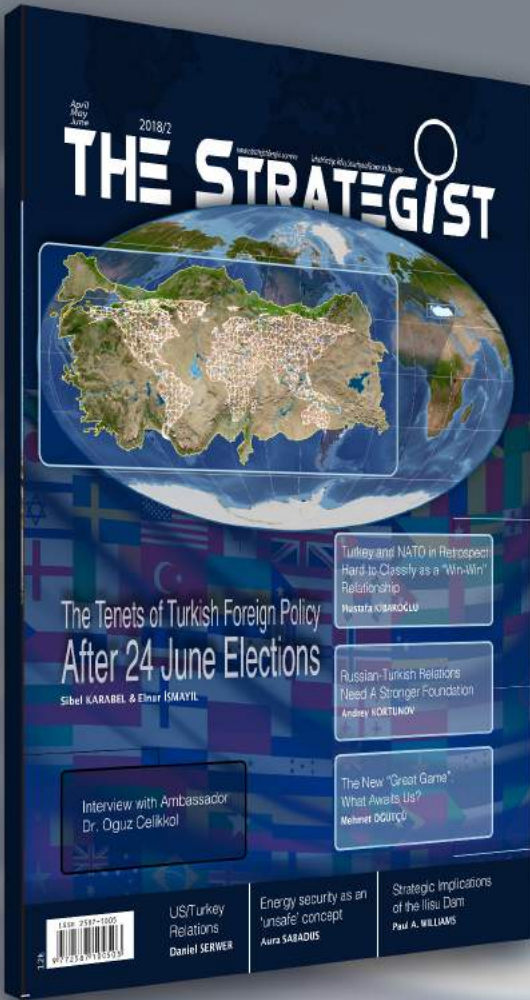

THE NEW
GEOPOLITICAL
JOURNEY

TURKEY'S
NEXT TEN YEARS

Mehmet Öğütçü

Turkish Foreign Policy, Security and Economics Magazine

www.stratejistdergisi.com/en

STRATEJİST

Aylık Dış Politika, Güvenlik ve Ekonomi Dergisi

Yıllık Abonelik

Adı Soyadı.....
Firma Adı.....
Adres.....
.....
İl-Ülke.....
Posta Kodu.....
Telefon.....
Mobil Telefon.....
E-Posta.....
Vergi Dairesi.....

Abonelik	Abonelik
Bireysel 170 TL	Kurumsal 270 TL
☐	☐

Ödeme Şekli	
Kredi Kartı	Havale
☐	☐

Kredi Kartı

Kart Sahibinin Adı Soyadı.....
Kart Türü
Visa Master

Kart Numarası.....

Son Kullanma Tarihi.....

Güvenlik Kodu.....

Havale
BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
GARANTİ BANKASI - BÜYÜKDERE CADDESİ ŞUBESİ
HESAP NO: 439 / 6294063
IBAN: TR02 0006 2000 4390 0006 2946 63

Esentepe Mahallesi 1. Gazeteciler Sitesi Dergiler Sokağı No:16 Kat: 3 Daire: 7 Şişli / İstanbul / Turkey
+90 212 217 65 91 abone@stratejistdergisi.com www.stratejistdergisi.com

STRATEJİST

Aylık Dış Politika, Güvenlik ve Ekonomi Dergisi

Yıllık Abonelik

Adı Soyadı.....
Firma Adı.....
Adres.....
.....
İl-Ülke.....
Posta Kodu.....
Telefon.....
Mobil Telefon.....
E-Posta.....
Vergi Dairesi.....

Yurt Dışı Abonelik 100€	☐
Türk Cumhuriyetleri 100\$	☐

Ödeme Şekli	
Kredi Kartı	Havale
☐	☐

Kredi Kartı

Kart Sahibinin Adı Soyadı.....
Kart Türü
Visa Master

Kart Numarası.....

Son Kullanma Tarihi.....

Güvenlik Kodu.....

Havale
BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
GARANTİ BANKASI - BÜYÜKDERE CADDESİ ŞUBESİ
HESAP NO: 439 / 9070943
IBAN: TR05 0006 2000 4390 0009 0709 43

Esentepe Mahallesi 1. Gazeteciler Sitesi Dergiler Sokağı No:16 Kat: 3 Daire: 7 Şişli / İstanbul / Turkey
+90 212 217 65 91 abone@stratejistdergisi.com www.stratejistdergisi.com

Paramount Hotels & Resorts

UNIQUE, PURE, ELEVATED, GLAMOROUS, CALIFORNIAN

THE STAGE IS SET IN BODRUM

For more information, please contact us at p:+90 252 3110030 and e:sales@phrbodrum.com

Zeytinlikahve Mevkii Bodrum Muğla, Turkey
thebodrumbyphr.com

@thebodrumbyphr

THE BODRUM

by

Paramount Hotels & Resorts